इलाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन

एगादेवी अधिकारी

परीक्षा क्रमाङ्क : २८०५९७/०७३

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-५८५-१४-२००८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा

अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको पाठ्यांश

नेपा.शि.(५४४)को प्रयोजनका निम्ति

प्रस्तुत

शोध पत्र

२०७३ (सन् २०१७)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

त्रि.वि. कीर्तिपुर

इलाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन १०१/०७३ - एगादेवी अधिकारी २०७३ (सन् २०१७)

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदन भित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७३/१२/१०

....

एगादेवी अधिकारी

शोधार्थी

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको पाठ्यांश (नेपा.शि. ५४४) प्रयोजनका लागि प्रस्तुत 'इलाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी एगादेवी अधिकारीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । अत्यन्त मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित प्रयोजनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३/१२/११
March 24, 2017

....
प्रा.डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल
शोध निर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको पाठ्यांश (नेपा.शि. ५४४) प्रयोजनका निमित्त एगादेवी अधिकारीद्वारा तयार पारिएको 'इलाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विषयको स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त देखिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

नाम	हस्ताक्षर
प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
प्रा.डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल (शोधनिर्देशक)	....
प्रा. सर्वराज आचार्य (शोध विशेषज्ञ)	....

मिति : २०७३/१२/२१

April 03, 2017

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत 'कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको पाठ्यांश (नेपा.शि. ५४४) को आंशिक पाठ्यभार परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको छ । यस शोधपत्रको अध्ययन गर्ने क्रममा आएका विभिन्न समस्या र चुनौतीहरूलाई समाधान गरी अध्ययनलाई सफल रूपमा प्रस्तुत गर्न सहयोग गर्नुहुने सबैप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

विशेषतः प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई शोधपत्रको शीर्षक छनोट देखि हालसम्म कुशल निर्देशन तथा महत्त्वपूर्ण सुझाव दिनुहुने श्रद्धेय गुरू प्रा. डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेलप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधप्रस्ताव लेखनदेखि नै अमूल्य सल्लाह सुझाव दिँदै उत्प्रेरित गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई लगायत नेपाली भाषा शिक्षा विभागमा प्राध्यापनरत सम्पुर्ण गुरूहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसै अध्ययनका क्रममा अमूल्य समय प्रदान गरी सामग्री सङ्कलन कार्यलाई सहज बनाई दिनुहुने सम्पूर्ण विद्यालयका शिक्षक वर्गहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

स्नातकोत्तर तहसम्मको मेरो अध्ययनलाई निरन्तर प्रोत्साहन प्रदान गर्ने परिवारप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र लेखनका क्रममा मलाई सधैं हौसला र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय आमा मनमाया अधिकारी र दाइ डिल्लिराम अधिकारी तथा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गरी सहयोग गर्ने सम्पूर्ण साथीहरू तथा आफन्तजनप्रति पनि कृतज्ञ छु । अन्त्यमा शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा साभार गरिएका विभिन्न पाठ्यसामग्रीका रचनाकार, सामग्री सङ्कलनका क्रममा उच्चारण कार्यमा संलग्न सबै विद्यार्थी भाइबहिनीहरूलाई साथै प्रिन्टिङ्ग गरी व्यावहारिक सहयोग गर्नु हुने डायनामिक फोटोकपी सेन्टरलाई विशेष धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

....

एगादेवी अधिकारी

शोधार्थी

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको पाठ्यांश नेपा.शि. ५४४ को प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । इलाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्नु, लैङ्गिक तथा भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले उक्त तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु, विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नुजस्ता उद्देश्यमा आधारित भएर शोधपत्र तयार पारिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्यका लागि कक्षा पाँचका विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययन मूलतः सर्वेक्षण विधिमा आधारित रहेको छ । यस अनुसन्धान गर्ने क्रममा आवश्यक सामग्रीका रूपमा कक्षा पाँचमा रहेका वाक्यहरूलाई समेटिएको छ । वाक्यगठनको पहिचानका लागि ५० पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू तयार गरी परीक्षण गरिएको छ । उद्देश्यमा रहेका प्रमुख तथ्यहरूलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । अध्ययनका क्रममा इलाम जिल्लाका ४ वटा संस्थागत र ४ सामुदायिक विद्यालय गरी जम्मा ८ वटा विद्यालयमा ८० जना विद्यार्थीहरूमा परीक्षण गरी नतिजाका आधारमा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यस शोधकार्यलाई क्रमशः शोध परिचय, पूर्वकार्यको पुनरावलोकन, वाक्यगठनको सैद्धान्तिक अवधारणा, शोध विधि र प्रक्रिया, समग्रमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन, लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको विश्लेषण, विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको विश्लेषण र सारांश निष्कर्ष र उपयोगिता गरी जम्मा आठ खण्डमा विभाजन गरिएको छ ।

भाषा विचार विनिमयको सशक्त माध्यम हो । भाषाका कथ्य र लेख्य दुई रूपहरू हुन्छन् । भाषाको लेख्य रूपलाई शुद्ध र स्पष्ट पार्न उपयुक्त वाक्यगठन हुनु आवश्यक छ तर विद्यार्थीहरूले कतिपय भाषाका लेख्यरूपमा वाक्यगठनमा त्रुटि गरेको पाइन्छ । तसर्थ विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनका क्रममा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन एक जटिल कार्य हो । यसैले आधारभूततहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्दा वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरू लिङ्ग, वचन, काल, पुरुष, वाच्य, आदर, कारक अर्थमा

उपयुक्त वाक्यगठन गर्न नसकी विभिन्न त्रुटिहरू गरेको पाइएको छ । जसलाई निम्नानुसारको बुँदामा प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

- यस अध्ययनमा वस्तुगत र स्वतन्त्र लेखन प्रश्नलाई समावेश गरी वाक्यगठनसम्बन्धी परीक्षण गरिएको छ ।
- यस अध्ययनमा वाक्यगठनका आधारभूत पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, आदर, वाच्य, कारक, अर्थका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता परीक्षण गरिएको छ ।
- वाक्यगठन सातवटा पक्षहरूलाई समेटी वस्तुगत र स्वतन्त्र लेखनका प्रश्नहरू समावेश गरी प्रश्नावली निर्माण गरेर लिखित परीक्षा लिएर परीक्षण गरी यो शोधपत्र तयार पारिएको छ ।
- ४ वटा सामुदायिक र ४ वटा संस्थागत विद्यालयका ८० जना विद्यार्थीहरूले गरेको कमजोरीहरूको अध्ययन गर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको राम्रो वाक्यगठन पाइयो ।
- वाक्यगठनको महत्त्वपूर्ण पक्ष लिङ्ग हो । लिङ्गसम्बन्धी सोधिएका प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये ३६ जना अर्थात् ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले दुईवटा वाक्य, विद्यार्थीहरूले १ वटा वाक्य मिलाएका छन भने ३४ जना अर्थात् ४२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ वटा वाक्य मिलाएका छैनन् । यसैगरी छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको लिङ्गसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो भने संस्थागतको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।
- वचन वाक्यगठन क्षमताको महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । वचनसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्न सोधिएका प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये ५५ जना अर्थात् ६८.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले २ वटा वाक्य मिलाएका छन् । त्यसैगरी २० जना अर्थात् २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ वटा वाक्य मिलाएका छन् भने ५ जना अर्थात् ६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले वाक्य मिलाएका छैनन् । त्यसैगरी छात्रको तुलनामा छात्राहरूको वचनगत क्षमता राम्रो पाइयो भने सामुदायिक विद्यालयको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो पाइयो ।

- वाक्यगठनको महत्त्वपूर्ण पक्ष पुरूष हो । पुरूषसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्न सोधिएका प्रश्नहरूमा जम्मा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये २० जना अर्थात् २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले २ वटा वाक्य मिलाएका छन् भने ४८ जना अर्थात् ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ वटा वाक्य मिलाएका छन् । १२ जना अर्थात् १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले वाक्य मिलाएका छैनन् । पुरूषसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता छात्राको तुलनामा छात्रको राम्रो पाइयो । त्यसैगरी सामुदायिकको तुलनामा संस्थागत विद्यालयको क्षमता राम्रो पाइयो ।
- आदर वाक्यगठनको महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । आदरसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्न सोधिएका प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये २२ जना अर्थात् २७.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ वटा वाक्य मिलाएका छन् । १-२ वटा वाक्य मिलाउनेमा ४७ जना अर्थात् ५८.७५ प्रतिशत विद्यार्थी रहेको पाइयो । त्यसैगरी वाक्य नमिलाउनेमा ११ जना अर्थात् १३.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेको पाइयो । त्यसैगरी आदरसम्बन्धी वाक्यगठनमा छात्रको तुलनामा छात्राको क्षमता राम्रो पाइयो । संस्थागत विद्यालयको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयको वाक्यगठन क्षमता राम्रो पाइयो ।
- काल वाक्यगठनको अर्को महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । कालसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्न सोधिएका प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये १८ जना अर्थात् २२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ वटा वाक्य मिलाएका छन् भने ४८ जना अर्थात् ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १-२ वटा वाक्य मिलाएका छन् । त्यसैगरी वाक्य नमिलाउनेमा १४ जना अर्थात् १७.५ प्रतिशत विद्यार्थी रहेका छन् । कालसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमतामा छात्रको तुलनामा छात्राको राम्रो पाइयो । सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको तुलनात्मक रूपमा हेर्दा सामुदायिक विद्यालयको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।
- वाच्य वाक्यगठनको महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । वाच्यसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्न सोधिएका प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये ३२ जना अर्थात् ४० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले २ वटा वाक्य मिलाएका छन् भने एक वटा वाक्य मिलाउने ४२ जना अर्थात् ५२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेको छन् । त्यस्तै वाक्य नमिलाउनेमा ६ जना अर्थात् ७.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेको पाइयो । वाच्यसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको

अध्ययनमा छात्रको तुलनामा छात्राहरूको नतिजा राम्रो पाइयो । सामुदायिक विद्यालयको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाच्यसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइएको छ ।

- कारक वाक्यगठनको अर्को महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । कारकसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्न सोधिएका प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये २५ जना अर्थात् ३१.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले २ वटा वाक्य मिलाएका छन् भने एक वटा वाक्य मिलाउने ४० जना अर्थात् ५० प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेका छन् । त्यसैगरी १५ जना अर्थात् १८.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले कारकसम्बन्धी वाक्य मिलाएका छैनन् । यसमा छात्रको तुलनामा छात्राहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो पाइयो । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो पाइयो ।
- अर्थ वाक्यगठनको अर्को महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । अर्थसम्बन्धी वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्न सोधिएका प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये २० जना अर्थात् २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ वटा वाक्य मिलाएका छन् भने १ देखि २ वटा वाक्य मिलाउने ५० जना अर्थात् ६२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेका छन् । त्यसैगरी १० जना अर्थात् १२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अर्थसम्बन्धी वाक्य मिलाएका छैनन् । यसमा छात्रको तुलनामा छात्राहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो पाइयो । त्यसैगरी सामुदायिक संस्थागत विद्यालयको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो पाइयो ।

यसरी वाक्यगठनसँग सम्बन्धित रहेर विभिन्न प्रश्नहरूको आधारमा विश्लेषण गर्दा समग्र विद्यार्थीहरूको वस्तुगत प्रश्नमा आदर, काल र कारक खासै राम्रो पाइएन । यसैगरी समग्रमा विद्यार्थीहरूको स्वतन्त्रलेखन क्षमता मध्यम रहेको पाइयो ।

विषय सूची

अध्याय एक : शोध परिचय	**१-५**
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	३
१.४ अध्ययनको औचित्य	४
१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन	५
१.६ अध्ययनको रूपरेखा	५
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा	**७-२५**
२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा	७
२.१.१ पुस्तक समीक्षा	७
२.१.२ शोधपत्रको समीक्षा	८
२.१.३ समीक्षात्मक अध्ययनको प्रयोग	१२
२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा	१३
२.३ वाक्यको परिचय र प्रकार	१३
२.४ वाक्यगठनको परिचय	१७
२.३.१ वाक्यगठनका पक्षहरू	१८
२.३ वाक्यगठनसम्बन्धी अध्ययनको आवश्यकता	२५
अध्याय तिन : शोधविधि र प्रक्रिया	**२६-२८**
३.१ जनसङ्ख्या	२६
३.२ प्रतिनिधि नमुना	२६
३.३ सामग्री निर्माण	२७
३.४ पूर्व परीक्षण	२७
३.५ परीक्षणको कार्यान्वयन	२७
३.६ तथ्याङ्क सङ्कलन	२७
३.७ तथ्याङ्क विश्लेषण	२८

अध्याय चार : समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन **२९-४०**
४.१ परिचय २९
४.२ लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता २९
४.३ वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३०
४.४ पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३१
४.५ आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३२
४.६ कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३३
४.७ वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३४
४.८ कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३५
४.९ अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३६
४.१० मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३७
अध्याय पाँच : लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक **४०-५०**
५.२ लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४०
५.३ पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४१
५.४ वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४२
५.५ आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४४
५.६ कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४५
५.७ वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४६
५.८ कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४८
५.९ अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४९
अध्याय छ : विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन **५१-६१**
६.१ परिचय ५१
६.२ लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५१
६.३ वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५३
६.४ पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५४
६.५ आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५५
६.६ कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५६

६.७ वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५८
६.८ कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५९
६.९ अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ६१
६.१० स्वतन्त्र लेखन क्षमताको विश्लेषण ६२
अध्याय सात :सारांश निष्कर्ष र उपयोगिता ६४-७०
७.१ सारांश ६४
७.२ निष्कर्ष ६६
७.३ उपयोगिता ६९
    ७.३.१. नीतिगत तह ६९
    ७.३.२. प्रयोगगत तह ७०
सन्दर्भसामग्री सूची
परिशिष्टहरू
व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

तालिका नं. १ : लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता २९

तालिका नं. २ : वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३०

तालिका नं. ३ : पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३१

तालिका नं. ४ : आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३२

तालिका नं. ५ : कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३३

तालिका नं. ६ : वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३४

तालिका नं. ७ : कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३५

तालिका नं. ८ : अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३६

तालिका नं. ९ : समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३८

तालिका नं. १० : मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३८

तालिका नं. ११ : लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४०

तालिका नं. १२ : पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४१

तालिका नं. १३ : वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४३

तालिका नं. १४ : आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४४

तालिका नं. १५ : कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४५

तालिका नं. १६ : वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४७

तालिका नं. १७ : कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४८

तालिका नं. १८ : अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४९

तालिका नं. १९ : लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५१

तालिका नं. २० : वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५४

तालिका नं. २१ : पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५४

तालिका नं. २२ : आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५६

तालिका नं. २३ : कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५७

तालिका नं. २४ : वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५८

तालिका नं. २५ : कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ६०

तालिका नं. २६ : अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ६१

तालिका नं. २७ : स्वतन्त्र लेखन क्षमताको विश्लेषण ६३

चित्र सूची

चित्र नं. १ : लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३०

चित्र नं. २ : वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३१

चित्र नं. ३ : पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३२

चित्र नं. ४ : आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३३

चित्र नं. . ५ : कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३४

चित्र नं. ६ : वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३५

चित्र नं. ७ : कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३६

चित्र नं. ८ : अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३७

चित्र नं. ९ : मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता ३९

चित्र नं. १० : लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४१

चित्र नं. ११ : वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४२

चित्र नं. १२ : पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४३

चित्र नं. १३ : आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४५

चित्र नं. १४ : कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४६

चित्र नं. १५ : वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४७

चित्र नं. १६ : कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ४९

चित्र नं. १७ : अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५०

चित्र नं. १८ : लिङ्गगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५२

चित्र नं. १९ : वचनगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५४

चित्र नं. २० : पुरूषगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५५

चित्र नं. २१ : आदरगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५६

चित्र नं. २२ : कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५८

चित्र नं. २३ : वाच्यगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ५९

चित्र नं. २४ : कारकगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ६१

चित्र नं. २५ : अर्थगत आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना ६२

सङ्क्षेप र पूर्ण रूप

सङ्क्षेप रूप	पूर्ण रूप
त्रि.वि	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपा. शि.	नेपाली शिक्षा
सि. नं.	सिम्बोल नम्बर
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
वि.स	विक्रम संवत्
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
पा.वि.के.	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
ने.प्र.प्र.	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान
नं.	नम्बर
स.न.	सङ्केत नम्बर
सि.नं.	सिम्बोल नम्बर
प्रा. लि.	प्राइभेट लिमिटेड

सन्दर्भसूची

अधिकारी, ललिता (२०७२),*काभ्रे जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत दनुवारीभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६७), *नेपाली भाषा शिक्षण,* काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०७१), *समसामयिक नेपाली व्याकरण,* काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

अर्याल, सावित्री (२०७२), *चितवन जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

आचार्य, कमला (२०६१), *तनहुँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत मगरमातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

उपाध्याय, भगवान रामचन्द्र (२०६१), *अनिवार्य नेपाली,* पाल्पा : बालचन्द्र पुस्तकालय ।

ओझा, रामनाथ र अन्य (२०७०), शिक्षा सेवा आयोग आधारभूत ज्ञान र नेपाली भाषाशिक्षण, काठमाडौः पिनाकल पब्लिकेशन ।

खनाल, लालकुमारी (२०७२), *स्याङ्जा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत गुरूङभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०६५), सामान्य भाषाविज्ञान, काठमाडौं :शुभकामना प्रकाशन ।

ढकाल, शान्तिप्रसाद र खतिवडा तीर्थराज (२०६९),*नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण,* काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन ।

देवकोटा, स्मिता (२०७२), *नवलपरासी जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन ,* स्नातकोत्तर शोधपत्र , नेपाली शिक्षाशास्त्र विभाग , त्रि.वि कीर्तिपुर ।

धिताल, दुर्गाकुमारी (२०७१), बर्दिया जिल्लाका *कक्षा सातमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

न्यौपाने, महेश्वर र दिनेश घिमिरे (२०७०), भाषा विज्ञानका प्रमुख सिद्धान्त, काठमाडौंः सनलाइट पब्लिकेसन कीतिपुर ।

पाण्डे, लिला (२०७२), *मगर मातृभाषी र नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

पौडेल, कल्पना (२०७१), *कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

पौडेल, राजेन्द्रप्रसाद र सि.एन.पण्डित (२०६८),*आधुनिक अनुसन्धान पद्धति,* काठमाडौं : प्रज्ञा प्रकाशन ।

बृहत् नेपाली शब्दकोश (२०६७), काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

बन्धु, चुडामणि (२०६६), *भाषाविज्ञान सम्प्रदाय,* काठमाडौं : एकता डिस्ट्रब्युटर्स प्रा.ली. ।

बुढाथोकी, ठकेन्द्रबहादुर (२०७२), *सल्यान जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

भट्टराई, रामप्रसाद (२०६८), *भाषिक अनुसन्धान विधि : परिचय र प्रयोग,* काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन ।

भण्डारी, पारसमणि र अन्य (२०७१), *भाषिक अनुसन्धान विधि,* काठमाडौं : पिनाकल पब्लिकेसन ।

मिश्र, तुलसा (२०५६), *कक्षा पाँचमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

मैनाली, तेजप्रसाद (२०७०), *कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनन ,* स्नातकोत्तर शोधपत्र , नेपाली शिक्षाशास्त्र विभाग , त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

लम्साल, रामचन्द्र (२०६२), *नेपाली भाषा र व्याकरण,* काठमाडौं : सनलाइट पब्लिकेसन ।

सुवेदी, फर्सुराम (२०७२), *दाङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन,* स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि कीर्तिपुर ।

शर्मा, बसन्तकुमार (२०६४), *संक्षिप्त नेपाली शब्दसागर,* काठमाडौं : शब्दार्थ प्रकाशन ।

शर्मा, मोहनराज (२०६१), *शब्द रचना र वर्णविन्यास, वाक्यगठन, अभिव्यक्ति र पाठहरू,* काठमाडौं : नवीन प्रकाशन ।

परिशिष्ट क

अध्ययन अनुसन्धानका क्रममा छनोट गरिएका सामुदायिक विद्यालयहरू

१) श्री जितपुर उ. मा. वि.

२) खान्द्रुङ उ. मा. वि.

३) श्री देउराली आधारभूत विद्यालय

४) श्री जनता आधारभूत विद्यालय

अध्ययन अनुसन्धानका क्रममा छनोट गरिएका संस्थागत विद्यालयहरू

१) श्री सयपत्री विद्यामन्दिर

२) पञ्चमी अङ्ग्रजी बोर्डिङ स्कुल

३) दिपशिखा अङ्ग्रेजी विद्यालय

४) इलाम दत्तात्रय अङ्ग्रेजी विद्यालय

परिशिष्ट ख

परीक्षणको निमित्त छनोट गरिएका विद्यार्थीहरूको नामावली

जितपुर उ. मा. वि. जितपुर

१. तारामणी न्यौपाने
२. विनिता खवास
३. कुशल दहाल
४. निरूता लिम्बू
५. सोनु मुखिया
६. निशा आचार्य
७. विमल तामाङ
८. मनिता बुढाथोकी
९. सोहाङमा लिम्बू
१०. सञ्चरानी लिम्बू

श्री खान्द्रुङ उ. मा. वि.

११. मिलनकाजी एक्तेन
१२. सविना गुरागाई
१३. सञ्जिव राई
१४.अरूणा बराल
१५. प्रविण बराल
१६. आयुषा पोखरेल
१७. प्रदिप पौडेल
१८. सुष्मा लिम्बू
१९. रमेश दुलाल
२०. लिलुका कट्टेल

श्री देउराली आधारभूत विद्यालय

२१. गगन मगर
२२. मनिषा भण्डारी
२३. धिर कु.मगर
२४. गिना मगर
२५. एलिसा थापा
२६. एलिसा राई
२७. सन्देश राई
२८. जुनु मुखिया
२९. तुलसी अधिकारी
३०. सरोजा वि.क.

श्री जनता आधारभूत विद्यालय

३१. पुकार तामाङ
३२. एन्जिला तामाङ
३३. प्रेम केसी
३४. पूजा आचार्य
३५. विशाल थापा
३६. पुष्पा लिम्बू
३७. ठाकुर लिम्बू
३८. उत्तम कटुवाल
३९. निशान पराजुली
४०. रबिना श्रेष्ठ

पञ्चमी अङ्ग्रजी बोडिङ्ग स्कुल

४१. सृजन वम्जन

४२. याङ्किला तामाङ

४३. कमल श्रेष्ठ

४४.रेखा गोले

४५. पूजन खनाल

४६. पेङिला तामाङ

४७. प्राग्य सुवेदी

४८. ममता श्रेष्ठ

४९. आयुष लिम्बू

५०. खुस्बु मोदी

श्री सयपत्री विद्यामन्दिर

५१. निराजन भट्टराई

५२. मीना कटुवाल

५३. योजन दहाल

५४. साइना अधिकारी

५५. दिनेश कटुवाल

५६. झलेन्द्र श्रेष्ठ

५७. समीर बस्नेत

५८. आशा सुब्बा

५९. आशिस राई

६०. भूमिका राई

दिपशिखा अङ्ग्रेजी विद्यालय

६१. निसान तामाङ

६२. मधु श्रेष्ठ

६३. सरोज खनाल

६४. दिपा मगर

६५. आयुष अधिकारी

६६. कुसुम तामाङ

६७. हर्क राई

६८. सिमा वास्तोला

६९. डोमा शेर्पा

७०. प्रेम सुनुवार

इलाम दत्तात्रय अङ्ग्रेजी विद्यालय

७१. आयुष बराल

७२. सम्जना राई

७३. सोनाम तमाङ

७४. रूपा कट्टेल

७५. रमेश परियार

७६. दिपिका मगर

७७. साजन लिम्बू

७८. बालिका अधिकारी

७९. राज लिम्बू

८०. रक्षा श्रेष्ठ

व्यक्तिवृत्त

नाम : एगादेवी अधिकारी

स्थायी ठेगाना : जितपुर २ इलाम

जन्म मिति : २०४७/०१/०२

पिताको नाम : युवराज अधिकारी

माताको नाम : मनमाया अधिकारी

नागरिक : नेपाली

तह : स्नातकोत्तर

सम्पर्क नं. :

मोबाइल ९८४२७८१६९३

इमेल : adhikariega@gmail com

क्र.स	**उतीर्ण तह**	**शिक्षण संस्था**	**उतीर्ण साल**
१.	एसएल.सी	जितपुर उ.मा.वि जितपुर., इलाम	२०६२
२.	आई.एड.	जितपुर उ.मा.वि जितपुर., इलाम	२०६५
३.	बि.एड.	मंगलबारे बहुमुखी क्याम्पस इलाम	२०६९
४.	एम.एड.	त्रि.वि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौ	२०७३